

A megértés mint probléma Schleiermacher hermeneutikáról megfogalmazott gondolatai Gadamer *Igazság és módszer* című művének egy fejezete alapján

**Horváth Nóra
Széchenyi István Egyetem, Győr**

Hermeneutika – izlelgetve és értelmezve ezt a szót, majd átgondolva a fogalomhoz kapcsolódó jelentéstartalmakat, a filozófia történetének hihetetlenül gazdag szelete kerül birtokunkba. Bár maga a szó, csak a XVII. században terjedt el, az értelmezés tudománya, illetve művészete korábban is élénken foglalkoztatta a gondolkodókat, s nem egy általuk íródott munka ma is meghatározza a hermeneutikai kutatásokat. Elég csak a „filozófia” fogalmát összekapcsolnunk a hermeneutikával, s máris újabb probléma kerül terítékre. Filozófiai hermeneutika, vagy hermeneutikai filozófia? Az előbbi fogalom újabb keletű, mint a „puszta” hermeneutika, „szűkebb és szokásos értelmében ez a kifejezés Hans-Georg Gadamer, s alkalmasint Paul Ricoeur filozófiai pozícióját jelöli” (Grondin 2002: 19). A XX. század legnagyobb formátumú filozófusa e területen minden bizonnyal Gadamer, mégis meglepő, hogy a műveinek szellemi tartópilléreként is aposztrofálható Martin Heidegger idős korában így nyilatkozott róla: „A >hermeneutikai filozófia< Gadamer dolga”⁴⁰ (Grondin 2002: 20).

Mikor Hans-Martin Schönherr-Mann interjút készített a százéves H.-G. Gadamerrel, roppant egyszerű választ kapott a filozófus érdeklődési körét illetően: „Kezdetben nem a hermeneutika foglalkoztatott. Egyszerűen sokat olvastam Platón. Ismer olyan fogalmat, ami annyira illene a platóni dialógusokra, mint a hermeneutika? Meg tudna nevezni bárkit is a világirodalomban, aki közelebb áll ehhez a szóhoz? Én nem. A nem tudás tudása. Hát nem egyszerű magyarázata ez annak, hogy mi a hermeneutika? És én ezt a magyarázatot Heideggernél találtam meg...” (Gadamer 2001: 136). Ennél egyszerűbben valószínűleg nem is lehetne megmagyarázni azt a kapcsolatot, mely a XX. század e két kiváló gondolkodóját összekötötte. S mint ahogy a hermeneutika ún. előtörténete nélkül nem érthető Gadamer, ugyanúgy Heidegger hatása sem feledhető Gadamer műveinél.

Bár Gadamer életművét alapvetően a görög művek olvasása és a görög filozófiával folytatott párbeszéd határozta meg, ennek nyomait kevésbé tudjuk felfedezni Gadamer Schleiermacher-értelmezésében például, holott köztudott, hogy Schleiermacher volt az, aki lefordította Platón dialógusait, valamint „a görög létdialektika alapján vázolta fel hermeneutikáját és dialektikáját” (Bacsó 2002: 548). Gadamer műveinek értő befogadásához elengedhetetlen a hermeneutikai tradícióhoz való állandó visszanyúlás, különösen, mivel *Igazság és módszer* című művében külön rész foglalkozik a „történeti előkészítés”-sel, azon belül pedig egy-egy fejezet, korábbi elméletek megalkotóival. Így kerül elemzésre Schleiermacher munkássága is.

Schleiermacher nevét hallva sokunkban valószínűleg a híres evangélikus teológus vallásról alkotott nézetei merülnek fel először, pedig a hermeneutika területén szintén sok mindent köszönhetünk neki. Schleiermacher évtizedeken keresztül foglalkozott hermeneutikai kérdésekkel, 1805 és 1832 között hermeneutikai előadásokat is tartott, ám teljes egészében sohasem publikálta elméletét. 1834-ben bekövetkezett halála után négy évvel látott napvilágot

---

⁴⁰ M. Heidegger O. Pöggelerhez írott leveléből idézi Jean Grondin.

a *Hermeneutik und Kritik mit besonderer Beziehung auf das Neue Testament* című mű, mely Schleiermacher tanítványának – Friedrich Lücke szerkesztői munkájának – köszönheti létét. Ha felidézük Schleiermacher első könyvének születési körülményeit, már nem is tarthatjuk különösnek egy összefoglaló munka hiányát. Közismert tény, hogy 1798-ban, a Schleiermacherrel születésnapot ünneplő barátok megígértetik az ünnepelettel, hogy egy éven belül ír egy könyvet, amit aztán ő be is tart. Ekkor született meg mindmáig legismertebb és legnagyobb hatású műve, *A vallásról. Beszédek a vallást megvető művelt közönséghez*. Mint ahogy elődei közül sokan, Schleiermacher is új igényként és célként jelöli meg egy általános hermeneutika kifejtését. Amint Gadamer egy lexikon-címszavában kifejti, ő volt az első, aki „a hermeneutikát mint a megértés és értelmezés általános elméletét megszabadította minden dogmatikus ...vonásától” (Gadamer 1990).

E tanulmány kísérletet próbál tenni Gadamer Schleiermacherről vallott nézeteinek bemutatására, melyben elsősorban Gadamer *Igazság és módszer* című művének – *A romantikus hermeneutika kérdésessége és a történettudományra való alkalmazásának problémái* c. fejezet – Schleiermacherre vonatkozó része, valamint Schleiermacher *A hermeneutika fogalmáról F. A. Wolf fejtegetéseivel és Ast tankönyvével összefüggésben* c. tanulmánya kerül a vizsgáldás középpontjába.

1. Az Igazság és módszerről

„Hogy a műalkotással igazságot tapasztalunk,
melyet semmilyen más úton sem tudnánk
elérni – ebben áll a művészet filozófiai jelentősége,
mely minden okoskodással szemben érvényre jut.”
(Gadamer 2003: 27)

Igazság és módszer – egy monumentális mű, mely a filozófia igazságának vizsgálatát tűzte ki célul, a természettudományos igazsággal szemben. Gadamer a művészet, a történet igazságát akarja a helyére tenni, s elveti azt a nézetet, mely a legmagasabb szintű megismerésnek a tudományos megismerést tartja. „A társadalmi-történeti világ tapasztalatát a természettudományok induktív eljárásával nem lehet tudománnyá tenni.” – írja a mű bevezetésében (Gadamer 2003: 34). Műve a művészet – történetiség – nyelv fogalmainak hármasságára épül. Gadamer ki akarja mutatni, hogy nem csak természettudományos igazság létezik, és nem kizárólag ezzel a módszerrel lehet igazsághoz jutni. Két, egymással szemben álló tudást különít el egymástól: a hermeneutikait és a természettudományost.

Gadamer az *Igazság és módszer* elején a humanista tradícióhoz folyamodik, ugyanis e tradíció keretei között alakultak ki azok a fogalmak, melyek lehetővé teszik a szellemtudományok megismerését. Képzés, *sensus communis*, ítéloerő, ízlés – mind a négy alapvetően érzék, nem taníthatók fogalmilag, ezeket csak megmutatás révén lehet elsajátítani. Gadamer a mű elején írja, hogy a szellemtudományoknak nincs önálló módszere, s hogy a szellemtudományok tudományjellege nem a modern tudomány módszereszményéből érthető meg, hanem a képzés fogalmából. De miért indult hanyatlásnak ez a humanista tradíció, s mi vezetett a „módszereszmény” egyeduralmához? Gadamer szerint ez a humanista fogalmak némelyikének esztétizálása révén ment végbe.

Míg az *Igazság és módszer* első részének kitüntetett témája a művészet, a harmadiké pedig a nyelv, a második vizsgálja történelem és filozófia viszonyát. „A szellemtudományok hermeneutikai sajátosságának visszanyerésére az *Igazság és módszer* második részében kerül sor, ahol Gadamer „szellemtudományi hermeneutikája”[...] kibontakozik” (Grondin 2002: 158). Az első fejezet a hermeneutika XIX. századi történetét, a historizmus „nehézségeit” tárgyalja, majd ebben a részben körvonalazódik egy a gadameri hermeneutikát ugyancsak

meghatározó fogalom, a hatástörténet: „...meg akartam mutatni, hogy a megértés sohasem egy adott „tárgyhoz” való szubjektív hozzáállás, hanem a hatástörténethez tartozik, s ez azt jelenti: a létehez tartozik annak, amit megértünk” (Gadamer 2003: 15). Gadamer szerint létezik valami olyasmi, amit hatástörténeti folyamatnak lehet nevezni, s a tradíciók szövedékének folyamata, amiből nem tudunk kilépni. „Könyvem alaptétele az, hogy a hatástörténeti mozzanat a hagyomány megértésében mindig szerepet játszik, ott is, ahol tért hódított a modern történeti tudományok metodikája...” – írja (Gadamer 2003: 17). A tradíciók hatása alól nem tudjuk magunkat kivonni, számtalan tradícióban élünk egyszerre. A megértés maga is egy hatástörténeti folyamat – véli Gadamer, ún. *horizontösszeolvadás*. A történeti horizont felvázolása csak egy fázisa a megértésnek, „s nem merevedik egy múltbeli tudat önmagától való elidegenedésévé, hanem a jelen megértéshorizontja vonja magába. A megértés véghezvitelében igazi horizont-összeolvadás történik, mely felvázolja a történeti horizontot, s ugyanakkor meg is szünteti” (Gadamer 2003: 343). A hatástörténeti tudat feladata ezen összeolvadás ellenőrzött végbemenése lesz. Hatástörténeten eredetileg a XIX. század óta az irodalomtudomány egy értelmezésekkel és recepciótörténettel foglalkozó „ágát” értjük. A művek korszakoktól függően eltérő interpretációkat élnek meg. „Gadamernél azonban a hatástörténeti tudat valami sokkal alapvetőbbet jelent. Nála valójában valamiféle „elv” státusát élvez, melyből hermeneutikájának egésze levezethető” (Grondin 2002: 161).

Az *Igazság és módszer* harmadik része egy filozófiai hermeneutika vázlatát adja, itt kerül kifejtésre a *nyelv vezérfonalát követve*, a hermeneutika univerzalitásigényét hangsúlyozva, a hermeneutika ontológiai fordulata, mely valójában Heideggernél megy végbe, s ezt a vonalat követi Gadamer. Az elmélet központi fogalma a „nyelv”, hisz minden értelmezés nyelvi és fogalmi lehetőségén alapul a filozófiai hermeneutika egyetemessége. Nyelvhez való kapcsolatunkat csakúgy, mint Heidegger, elsődlegesen filozófiai problémának tekinti, mely végességünk színtere, az a hely, „ahol szubjektivitásunk határaiba ütközünk.” (Michelfelder-Palmer 1991) „[...] meddig terjed magának a megértésnek és a megértés nyelviségének a szempontja? Képes-e hordozni azt a filozófiai következtetést, amely „a megérhető lét – nyelv” tételben rejlik?” – teszi fel a kérdést Gadamer a mű előszavában. Gadamer számára a nyelv élő nyelv – a dialógus közege (Gadamer 2003: 18).

Gadamer Heideggerrel együtt a logikának a kijelentésre történő felépítését a nyugati kultúra egyik legsúlyosabb következményekkel járó döntésének tartja – írja Jean Grondin, aki szerint Gadamer beszélgetéshermeneutikájának elsődleges indítéka ezen döntés ellen hatni. „A nyelv nem kijelentésekben (Ausagen), hanem beszélgetésként megy végbe.”⁴¹ (Grondin 2002: 166) Az *Igazság és módszer*ben Gadamer a platóni dialógust állítja a filozófiai beszélgetés példajaként, melyben a beszélgetés egyik résztvevője azzal, hogy feltesz egy kérdést, a kérdezett dolgot nyitottá teszi. „Kérdezni annyi, mint nyitottá tenni.” – írja (Gadamer 2003: 403). *A kérdés hermeneutikai elsőbbsége* című alfejezetben a kérdések hermeneutikai elsőbbségének csodálatos magyarázatát adja. „Engem Platón azért izgatott – mondta Gadamer egy vele készült interjúban – mert bizonyos módon támogatta azon hajlamomat, hogy mástól nyerjek gondolati inspirációt. A párbeszéd művészete révén [...] Platón művészete abban állt, hogy képes volt úgy megformálni a párbeszédet, hogy olvasásuk közben az ember egyáltalán nem veszi észre, hogy maga is a válaszadó szerepébe kerül.” (Loboczky 2002) *A görög filozófia és a modern gondolkodás* c. 1978-as írásában pedig azt olvashatjuk, hogy „az ember, midőn beszél, lehetővé teszi, hogy másokkal együtt része legyen a világ egy tapasztalatában, azaz másokkal osztozva a nyelvet egy közös világ nem nyilvánvaló illeszkedései mentén kísérli meg elrendezni” (Bacsó 2002: 549).

---

⁴¹ Gadamer: *Grenzen der Sprache* c. írásából idézi J. Grondin.

Amint az előszóban már utaltunk rá, Gadamer szemében Schleiermacher volt az a filozófus, aki a hermeneutikát megszabadította minden dogmatikus vonásától. Mivel Schleiermacher soha nem adta ki hermeneutikáját, elméletének történeti besorolása rendkívül nehéz. Egyetlen nyomdakész hermeneutikai írása – *A hermeneutika fogalmáról...* című, mely 1829-es akadémiai előadásait tartalmazza –, inkább Wolff és Ast nézeteinek taglalását nyújtja. Schleiermacher jelentőségére a hermeneutika történetén belül, Wilhelm Dilthey mutatott rá. 1860-ban már díjat nyert egy Schleiermacherről szóló tanulmányával, 1864-ben disszertációt írt Schleiermacher etikájáról, ám Schleiermacher bibliográfiájának második kötetét, mely a hermeneutikai nézeteket is tartalmazta volna, sohasem publikálta.

Gadamer az *Igazság és módszer* második részének elején arra hívja fel a figyelmet, hogy „a hermeneutikai tudomány kidolgozása, melyet Schleiermacher a filológus F.A. Wolffal és F. Asttal vitatkozva és Ernesti teológiai hermeneutikáját tovább formálva végzett el, nem egyszerűen egy újabb lépés magának a megértés művészetének a történetén belül” (Gadamer 2003: 211). Ezt azzal magyarázza, hogy a megértés történetét már az antik filológia is nyomon követte és kifejti, hogy egy univerzális hermeneutika koncepciójához két úton, a filológián és a teológián lehetett eljutni. A filológiai hermeneutika azokat a humanistákat segítette, akik a klasszikus irodalom újrafelfedezését véghezvitték, a teológiai hermeneutika pedig a református bibliaértelmezők nézeteit volt hivatott segíteni, akik a tridenti teológusok támadásai elől próbáltak szellemi menedéket találni. Ekkor még azonban leginkább csak művészetanról, tanokról lehetett beszélni. *A gadameri újítás lényege, hogy a hermeneutika a „megértést mint olyat teszi problémává”*. Megváltozik a „művészetan” terminusának értelme, mely már nem az a tan, mely a „filológusok vagy a teológusok gyakorlatát szolgálja” (Gadamer 2003: 211). Évszázadokon keresztül a hermeneutikát a megértendő tartalom határozta meg, s ez a keresztény irodalom egységét tekintve nem is meglepő. „Schleiermacher hermeneutikája a megértésnek a beszédre, és egyáltalán az emberek egymás közötti megértésére való alapozása következtében a hermeneutika fundamentumainak elmélyítését jelentette, ami egyben lehetővé tette egy hermeneutikai bázisra épülő tudományrendszer felállítását is. A hermeneutika nem csupán a teológia, hanem valamennyi történeti szellemtudomány alapjává vált.” (Gadamer 1990: 15) – írta Gadamer egy a hermeneutikáról írt szócikkében, s már itt megmutatkozik, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonít a schleiermacheri gondolatoknak.

2. Schleiermacher hermeneutikájának univerzalitása Gadamer szemszögéből

„A meg-nem-értés sohasem fog teljességgel feloldódni” – írja Schleiermacher 1829-ben (Schleiermacher 1990: 45). Ebben a mondatban összegződik egy egészen új hermeneutikai nézet lényege, mely alapjaiban rengette meg az addigi felfogást, ugyanis míg a tradicionális hermeneutika kiindulópontja az volt, hogy csak akkor válik szükségessé valamiféle hermeneutika, ha többé már nem értünk meg, Schleiermacher alapvető tényállásként feltételezi a *félreértést*. „A hermeneutika ügye nem kezdődhet pusztán ott, ahol bizonytalanná válik a megértés, hanem már a legelejétől fogva velejárója a vállalkozásnak, melyben valamely beszédet meg akarunk érteni. Hiszen a megértés általában azért válik bizonytalanná, mert már korábban elhanyagolták.” (Grondin 2002: 110) E félreértés tételezése miatt lesz szükség az interpretáció szigorúbb gyakorlatára, mely már „módszereket” fog megkövetelni. E gyakorlat kiinduló tétele szerint: „a félreértés önmagától adódik, s a megértést minden ponton akarni és keresni kell. [...] megtörténik a félreértés dimenziójának univerzalizálása” (Grondin 2002: 110–111). Gadamer a hermeneutika Schleiermacher általi szigorú és lazább gyakorlatának megkülönböztetésében „valami elvileg újat” lát (Gadamer 2003: 218).

Miből alakult ki a Schleiermachernél használt „pszichológiai interpretáció” fogalma? Amit próbálunk megérteni, az a beszéd értelme, a valaki más által gondoltak a kifejezése. Tehát a legfontosabb a nyelv vizsgálata, megértése. Gadamer fő művének utolsó részében

felbukkan mottóként Schleiermacher ismert mondata: „A hermeneutikában csupán a nyelvet kell előfeltételezni” (Gadamer 2003: 420). Schleiermacher a nyelv kétféle módon lehetséges szemléletét írja le: a nyelv egyrészt individuumfeletti, hisz minden nyelvi megnyilvánulás valami közösnek, egységesnek egy kis darabja, annak a nyelvrendszernek, melyet egy egész közösség használ. Ez lesz Schleiermachernél a hermeneutika grammatikai oldala. Másrészt viszont a kifejezés „az individuális lélekről is tanúskodik” (Grondin 2002: 109). Mindenki mást is gondolhat ugyanazon szó hallatán – ez bizonyítja, hogy nem csak grammatika létezik. Túl kell tehát lépni a nyelv pusztán szintaktikai szemléletén, így jutott el Schleiermacher az interpretáció pszichológiai elemzéséhez. „Elkerülni a félreértést – ebben a negatív kifejezésben minden feladat benne van. Pozitív megoldását Schleiermacher a grammatikai és pszichológiai értelmezési szabályok kánonjában látja, melyek az értelmező tudatában is teljesen függetlenek minden dogmatikus-tartalmi kötöttségtől.” (Gadamer 2003: 218) Ám nem egyszerű feladat a grammatikai és pszichológiai elemzés együttes megvalósítása sem, bár Schleiermacher arra buzdít, hogy aki értelmezővé akar válni, az mindkettőre törekedjék, mert akkor több hiba kikerülése válik lehetségessé. Rudolf Bultmann Gadamerhez hasonlóan *A hermeneutika problémája* c. írásában is leírja, hogy „már Schleiermacher látta, hogy igazi megértésre nem tehetünk szert pusztán a hermeneutikai szabályok követésével. Ugyanis az e szabályok megszabta – az ő terminológiájában „grammatikai” – interpretációt ki kell egészítenie a „pszichológiai” értelmezéssel. Schleiermacher látja, hogy valamely alkotás kompozícióját és egységét nem lehet megragadni kizárólag a formállogikai és stilisztikai elemzés kategóriái révén. A művet inkább egy bizonyos ember életének mozzanataként kell megérteni. A „külső forma” mellett a „belső formát” is meg kell ragadni, s ez nem az objektív, hanem a szubjektív, „divinatorikus” interpretáció feladata. Az értelmezés ennek megfelelően olyan „utánaalkotás”, „utólagos felépítés”, mely elevenen viszonyul magának az irodalmi alkotásnak a menetéhez. A megértés „az élő gondolatszövés egyfajta utólagos megalkotása” (Bultmann 1990: 91).

A divinatorikus magatartás – „belehelyezkedés az író egész alkatába” (Gadamer 2003: 220). Schleiermacher szerint csak ez a módszer lehetséges, ha olyan szerző művét elemezzük, aki először használ egy új nyelvi formát. Schleiermacher egy egységes eljárást keres. Míg Astnál az egységesség igénye a görög és keresztény élet egységének megteremtésére vonatkozik, addig Schleiermacher a „hermeneutika egységét már nem annak a hagyománynak a tartalmi egységében keresi, melyre a megértést alkalmazni kell, hanem ... egy eljárás egységességében, mely még aszerint sem differenciálódik, hogy a gondolatok milyen módon, írásban vagy élőszóban...hagyományozódtak” (Gadamer 2003: 212). Bacsó Béla mutat rá, hogy Ast filozófiája, az identikus, érvényességszavatoló szellem tételezett fogalmával, éppen az újkori hermeneutikai gondolkodás alapvető problémáját tolja el, az idegenmegértésből következő történeti távolságét, azzal, hogy a részértelmek változékony történeti értelemmódosulásaitól érintetlen szellem a maga örökkévalóságában, éppen a hermeneutikus elv lényegét képező, a történeti távolságot hatékonyra tevő beállítódástól irtózik (Bacsó 1989: 102). Schleiermacher felismeri, hogy a hermeneutika nem korlátozódik az írásos szövegekre, „hanem éppúgy a beszélgetés, a másik megértése is életre hívja a hermeneutikus beállítódást” (Bacsó 1989: 103). Schleiermacher már Wolf és Ast műveit tárgyaló cikkében leírja az egyetemes elvek iránti igényét, számára a hermeneutika mindenütt jelen van, „mindenütt működésbe lép”. Nem csak írott szövegek esetén, hanem a beszédben is – „...igen gyakran azon kapom magam, hogy hermeneutikailag járok el meghitt beszélgetések során...” - írja, valamint nem csak idegen nyelvekre korlátozódik (Schleiermacher 1990: 33). Miként Gadamer rámutat, Schleiermachernél az „univerzális hermeneutika” eszméje „abból az elképzelésből ered, hogy az idegenség tapasztalata és a félreértés lehetősége egyetemes” (Gadamer 2003: 212). De mit értenek idegenség alatt?

Gadamer Schleiermacherre utalva állítja, hogy „annak az idegenségnek az értelme, melyet a hermeneutikának le kell győznie, elvileg változott meg a hermeneutika addigi feladatához képest (...) az idegenség megszüntethetetlenül együtt adott a Te individualitásával” (Gadamer 2003: 212). Schleiermacher részletesen kifejti az idegenség fogalmának asti kettős értelmét, melyeknek szélsőségesen elkülönült formái közt lép működésbe „a” hermeneutika. Ha a megértendő teljesen idegen volna attól, aki megértésre törekszik, s nem lenne semmi, ami közös lenne köztük, a megértés lehetetlenségbe fulladna, ezért Ast ezt az idegenség-fogalmat elutasítja. A hermeneutika azonban akkor sem tudna működésbe lépni, ha „semmi idegen nem lenne” beszélő és fogadó közt (Schleiermacher 1990: 33). A schleiermacheri elmélet alapvető tétele a félreértés univerzalizálása és Gadamer egy ideig követi is ezt a schleiermacheri elképzelést. De akkor mi készíti a következők kimondására?

„A megértés csak ott válik külön feladattá, ahol zavar áll be ebben a természetes életben [...] Ahol félreértések keletkeznek...csak ott van a közösen értett dologban való természetes élet olyannyira akadályozva, hogy a vélemény véleményként, azaz a másoknak, a Te-nek vagy a szövegnek a véleményeként egyáltalán szilárd adottsággá válik. [...] A megértés voltaképpen problémája csak akkor bukkan fel, ha a tartalmi megértésre való törekvés közben felmerül, miért van a másoknak ilyen véleménye.” (Gadamer 2003: 214)

Gadamer a megértés – egyetértés – megegyezés azonosságát hangsúlyozza, s kiemeli, hogy valójában „ez határozza meg a hermeneutika problémáját...”, az a tétel, mely szerint „megérteni ...annyi, mint egymást kölcsönösen megérteni, egymással megértetni magunkat” (Gadamer 2003: 213). Egy másik lényeges elem, melyet Gadamer kiemel a schleiermacheri elméletből, s melyben Schleiermacher Astot követi, a következő: a megértésben „a rész értelme mindig csak az összefüggésből, s így végső soron az egészből adódik” (Gadamer 2003: 223). De mi tekinthető egésznek és mi résznek? A szó a mondatban, a mondat a beszéddel való viszonyában lehet rész és egész. Logikailag nézve körforgásról beszélhetünk. „Elvileg a megértés mindig ilyen körben való mozgás, s ezért lényeges, hogy az egésztől ismételtén visszatérünk a részhez és viszont.” (Gadamer 2003: 223) Sőt, ez a kör egyre bővül, egyre nagyobb összefüggésekbe illeszkedik. A megértés aktusa vajon a szerzővel, vagy az „eredeti” olvasóval való azonosulás? Gadamer szerint Schleiermacher a szerzővel való azonosulást preferálja. Sokat idézett mondata szerint „...az értelmezés akkor a legtökéletesebb, ha valamely szerzőt jobban értünk annál, mint ahogy ő számot tudna adni önmagáról...” (Schleiermacher 1990: 42). Gadamer ebben a tételben látja a hermeneutika voltaképpen problémáját. Mikor valaki megért egy idegen nyelvű szöveget, kívülről tudja szemlélni azokat a nyelvtani szabályokat és kompozíciókat, melyeket a szerző követett, de ő maga nem vehetett észre, mert benne él az illető nyelvben. „Ezt különösen a költészet interpretációjával kapcsolatban nem szabad elfelejtenünk. Itt is érvényes, hogy a költőt jobban kell értenünk, mint az saját magát értette, mert ő egyáltalán nem „értette magát”, amikor szövegének képződménye megformálódott számára.” (Gadamer 2003: 226) Tehát a műalkotás létrehozója nem a leghivatottabb interpretátora művének, véleménye nem mérvadó. „...az alkotó tudattalan véleménye az, amit meg kell érteni” – ez a schleiermacheri tétel lényege. Bollnow, aki Gadamer szerint felkutatta e nézet előtörténetét, Kantnál és Fichténél talált hasonló fejtegetésre. Gadamer nem tartja összeegyeztethetőnek a humanista értékekkel azt az igényt, hogy egy értelmező jobban értsen egy művet, mint annak írója. „Nem szabad elfelejteni, hogy a humanista legfőbb célja eredetileg egyáltalán nem az volt, hogy példaképeit „megértse”, hanem hogy úgy tudja csinálni, mint ők, sőt, hogy felülmúlja őket.” (Gadamer 2003: 227) Az az elképzelés, miszerint a szerzőt jobban kell érteni, mint ahogy ő saját magát értette, Gadamer szerint egyidős magával a tudományos kritikával, és „ezt az alaptételt éppen Schleiermacher értelmezte át a filológiai értelmezőművészet alapelvevé” (Gadamer 2003: 228).

Miután kielemezte Schleiermacher hermeneutikájának univerzalitását, Gadamer felhívja a figyelmet ezen univerzalitás korlátaira. „Ez a hermeneutika valójában olyan szövegekre irányult, melyeknek kétségtelen volt az autoritása. Kétségtelenül fontos lépést jelent a történeti tudat fejlődésében, hogy a megértés és az értelmezés – a Bibliáé és az ókori klasszikus irodalomé – ezzel tökéletesen megszabadult minden dogmatikus érdektől.” (Gadamer 2003: 229) Ez a hermeneutika még nem szolgálhatott módszertani alapul a szellemtudományoknak, de a szövegek meghatározott felfogásának célját, teljesítette.

Gadamer filozófiai koncepcióját, melyet az *Igazság és módszer*ben kifejtett, Heidegger fő műve, a *Lét és idő* óta az egyik legmeghatározóbb műnek tekintik. „Gadamer rehabilitálta a hermeneutikát, s visszahozta a modern hermeneutika XVIII-XIX. századi kezdeteit a jelen gondolkodásba; az esztétikai tudat kritikájával folytatni tudta a művészetéről való elmélkedés heideggeri pályáját.” – írja Bacsó Béla Gadamer haláláról írt rövid cikkében (Bacsó 2002: 550). Az *Igazság és módszer* 1960-as publikálása óta rendkívüli hatást gyakorolt a filozófia fejlődésére. „A hatvanas évek elején mindenekelőtt az keltett megütközést, hogy a hermeneutika búcsút int a metodologizmusnak, s szemmel láthatóan az objektivitás igényének is; a hetvenes években az, hogy a hermeneutika túlságosan is az áthagyományozott tradíciókra hagyatkozik, s így nélkülözné a kritikai mozzanatot; a nyolcvanas években pedig az, hogy a hermeneutika ragaszkodik a megértés, a szót értés és az igazság akarásának eszméjéhez, amit a metafizikába való visszaesésként értékelték.” Grondin így foglalja össze a Gadamer utáni hermeneutikai gondolkodást (Grondin 2002: 175). Gadamer nélkül nem születtek volna meg Habermas és Derrida mai napig vitákat kavarázó munkái sem.

Irodalom

- Bacsó, B. 1989. *A megértés művészete – A művészet megértése*. Budapest: Magvető Könyvkiadó.
- Bacsó B. 2002. Hans-Georg Gadamer halálára. *Holmi* 4.
- Bultmann, R. 1990. A hermeneutika problémája. In: *Filozófiai hermeneutika (szöveggyűjtemény)*. (A Filozófiai Figyelő Kiskönyvtára, 4. kötet). Budapest, 91–114.
- Gadamer H.-G. 1990. Hermeneutika. In: *Filozófiai hermeneutika (szöveggyűjtemény)*. (A Filozófiai Figyelő Kiskönyvtára, 4. kötet). Budapest, 171–188.
- Gadamer H.-G. 2001. „A nem tudás tudása” – Születésnap beszélgetés a százéves H.-G. Gadamer-rel. *Nagyvilág* 1.
- Gadamer H.-G. 2003. *Igazság és módszer*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Grondin, J. 2002. *Bevezetés a filozófiai hermeneutikába*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Loboczky J. A szépség szeretete, avagy a művészet megértése. *Pro Philosophia Füzetek* 3.
- Michelfelder-Richard, D. P.–Palmer, E. 1991. Előszó a Dialógus és dekonstrukció c. kötethez. *Literatura* 4.
- Schleiermacher, F. 1990. A hermeneutika fogalmáról F. A. Wolf fejtegetéseivel és Ast tankönyvével összefüggésben. In: *Filozófiai hermeneutika (szöveggyűjtemény)*. (A Filozófiai Figyelő Kiskönyvtára, 4. kötet). Budapest, 29–60.
- Schleiermacher, F. 2000. *A vallásról*. Budapest: Osiris Kiadó.